

DOĞU AKDENİZ'DE YALNIZ GÜÇ TÜRKİYE

“

Doğu Akdeniz’de enerji mücadelesi, tüm sıcaklığı ile devam etmektedir. Bölgesel denklemlerin ötesine geçerek küresel mücadeleye dönüşen bu meselede Türkiye’nin yalnız kalma durumunun irdelenmesi önem arz etmektedir. Zira, bölgede atılan adımların odağında, Türkiye’yi yalnız bırakma motivasyonu ön plana çıkmaktadır.

”

Dr. Recep Yorulmaz

*Ekonomi Çalışmaları
Direktörü, ORSAM*

Tüm çabalara rağmen Türkiye, Doğu Akdeniz’de mücadelesini her alanda sürdürmeye devam etmektedir. Bu kapsamda Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) olarak ilan ettiği alanlarda sondaj ve arama çalışmalarına üç gemisiyle birlikte başlayan Türkiye, bölgede gözdağı niteliğinde olan üçüncü ülkelerin ortak askeri tatbikatlarına kendi kapsamlı askeri tatbikatı ile karşılık vermiştir.

En başından itibaren tek taraflı aldığı ruhsatlandırma kararları ile mevcut gerginlikleri tırmandıran Kıbrıs Rum tarafı, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin (KKTC) son dönemde yaptığı ortak komisyon teklifini de reddetmiş ve bölgede anlaşmaya yanaşmayan taraf olduğunu bir kez daha göstermiştir.

Bununla yetinmeyen Rum tarafı, Türkiye’nin kıta sahanlığında bulunan 6. ve 7. blokta aralık ayında sondaja başlayacağını duyurmuştur. Bu duyurunun yaklaşık bir hafta öncesinde Fransız Total ve İtalyan Eni şirketlerinin 7. blokta arama ve sondaj çalışması için masaya oturdukları açıklanmıştı. Fransız ve İtalyan konsorsiyumu 2019 Aralık ayından başlayarak 2020 yılı sonuna kadar 6,7 ve 10. bloklarda 4 sondaj yapacaklarını açıkladılar. Ancak, bahse konu olan 6. ve 7. bloklar Türkiye’nin kıta sahanlığında yer almaktadır. Bu açıklamaların bölgede devam eden gerginliği körükleyeceği açıktır. Nitekim, bu açıklamaları takiben, Yunan Dışişleri Bakan Vekili Miltiadis Varviciotis, Türkiye’nin

sondaj faaliyetlerinin Yunanistan'ın egemenlik haklarına saldırı olduğunu beyan edip kışkırtıcı açıklamalara devam etmiştir.

İzleyen süreçte Türkiye'den çok anlamlı bir hamle gelmiştir. Milli Savunma Bakanı Hulusi Akar, Ge-

nel Kurmay Başkanı Yaşar Güler ve Kuvvet Komutanları, Kıbrıs Türklerinin 1964 Erenköy direnişinin 55. Yıl dönümü törenlerine katılmak üzere KKTC'ye gitmiştir. Burada bulunan kolordu seviyesindeki Kıbrıs Barış Kuvvetleri'ni denetleyen heyet; KKTC Başbakanı

Ersin Tatar ile görüşmenin ardından ortak açıklama düzenlemişlerdir. Hulusi Akar, ziyaret sırasında Türkiye'nin adadaki garantörlüğüne özellikle vurgu yapmıştır. KKTC Başbakanı Tatar da, Rum tarafı ile olası müzakerelerin bir oldubittiye mahal verip bölgede

Türkiye'nin garantörlüğünü tehlikeye sokacak bir mecrada olmayacağını belirtmiştir. KKTC ziyareti sırasında yaptığı açıklamalarda, müzakerelerde Türkiye'nin garantörlüğünü kaldırıp Türk askerinin Ada'dan ayrılmasını talep eden Kıbrıs Rum Yönetimi ve Yunanistan'ı uyararak Akar, bu konudaki kararlılıklarını dile getirmiştir. Bu açıklamaların 1974 Kıbrıs Barış Harekâtından bu yana kapalı tutulan Türk Silahlı Kuvvetleri denetimindeki Maraş şehrinde yapılması da ayrı bir mesaj içermektedir. Türkiye ayrıca bu hamle ile, bölgeye verdiği önemi ve ciddiyetini tüm dünyaya göstermiştir.

Bölgenin Önemi

Türkiye, enerji kaynaklarının geçiş hatları üzerinde yer alan stratejik coğrafi avantajını kullanarak enerji

güvenliği noktasında merkez haline gelebilme potansiyeline sahip bir ülke konumundadır. Yürütülecek başarılı bir enerji diplomasisi, Türkiye'nin bu konumdan istifade etmesini sağlayarak ülkeyi enerji ve ticaret üssüne dönüştürme potansiyeline sahip gözükmektedir.

“

Doğu Akdeniz bölgesindeki denklemlerin dışında tutulmaya çalışılan Türkiye, hem enerji güvenliği noktasında stratejik konumunu hem de kıta sahanlığı bakımından bölgedeki en önemli aktörlerden olduğunu kanıtlayacak araçları etkin şekilde kullanmalıdır.

”

Avrupa doğal gaz piyasasının üçte birinden fazlasına sahip olan Rusya'nın tekel pozisyonunun getirdiği rahatsızlık bölge ülkelerini alternatif enerji merkezleri gibi belirli amaç doğrultusunda bir araya getirebilme ihtimalini barındırmaktadır. Ancak, şu ana kadar Doğu Akdeniz bölgesindeki denklemlerin dışında tutulmaya çalışılan Türkiye, hem enerji güvenliği noktasında stratejik konumunu hem de kıta sahanlığı bakımından bölgedeki en önemli aktörlerden olduğunu kanıtlayacak araçları etkin şekilde kullanmalıdır.

Nitekim son dönemde Türkiye, enerjide dışa bağımlılığı azaltma, bölgede enerji ticaret merkezi olma ve kaynakların transferini sağlama konularında kendisine bir hedef belirlemiş gözükmektedir. Enerjide ticaret merkezi olma hedefine ulaş-

mak için kendi güvenliğini korurken diğer taraftan bölgedeki kaynakların arz güvenliği noktasında önemli adımlar atmaktadır. Rusya, İran, Azerbaycan ve Irak'taki enerji kaynakları Türkiye üzerinden dünya piyasalarına aktarılmaktadır. Dolayısıyla, Türkiye hali hazırda, bölgesinde bir enerji transit merkezi konumundadır.

Öte yandan, bölgede tek taraflı hamlelerin ortaya çıkmasının temel sebebi Türkiye'yi enerji denkleminde saf dışı bırakma isteğidir. Türkiye ise bu konuda planlanan East-Med gibi projelerin yüksek maliyetleri ön plana çıkararak ve coğrafi konumunun verdiği avantajı da kullanarak bölgedeki önemli aktörlerden biri olduğunu savunmaktadır. Türkiye, Antalya ve Mersin'de Fatih Sondaj Gemisi ile başlattığı faaliyetlerin ardından Barbaros Hayrettin Paşa ve Oruç Reis sismik arama gemilerini de bölgede arama faaliyetlerine dahil ederek kendisinin de bölgede göz ardı edilemeyecek aktör olduğunu kanıtlamaktadır. Bölgedeki hidrokarbon kaynaklarına ulaşabilmek Türkiye için hem enerji bağımlılığını azaltma hem de enerji transferinde bir numaralı ticaret merkezi olma hedefleri açısından önemlidir.

Bölgedeki Küresel Denklemler

Yakın dönemde Doğu Akdeniz'de keşfedilen hidrokarbon rezervleri, bölgesel dinamiklerin yeniden şekillenmesine yol açmıştır. Değişen dinamikler, enerji rekabetinin ve ihtilafli konuların giderek artmasına ve var olan krizlerin daha da derinleşmesine sebep olmuştur.

Keşfedilen hidrokarbon rezervleri ile enerji ticaretinde ihracatçı olmak isteyen bölge ülkeleri arasındaki rekabet ve deniz yetki alanlarının belirlenmesi ve çıkarılacak rezervlerin hangi güzergahtan geçerek satışının yapılacağı konusundaki anlaşmazlıklar buradaki krizi derinleştiren başlıca konulardır. Dahası enerji talep piyasasında en yüksek paya sahip olan Avrupa ülkelerinin enerji ithalat bağımlılığında Rusya, Cezayir ve Nijerya'ya alternatif olarak yeni pazar arayışlarına girmesi de meseleyi içinden çıkılmaz hale dönüştürmektedir.

Söz konusu rezerv kaynağının miktarının büyük olması bu ölçekte bir karmaşayı açıklayacak en büyük etken olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tahmini rakamlara göre 122 trilyon metre küp hidrokarbon rezervinin olduğu açıklanan bölgede, rezerv payı yüksek ve pazar avantajına sahip herhangi bir aktör için paha biçilemez bir kazanım söz konusu olacaktır. Dolayısıyla, bu büyüklükte bir kaynak bölgede çoğunlukla enerji ithalatçısı konumunda olan aktörlerin iştahını kabartmaktadır. MEB'in getirdiği anlaşmazlıklar çeşitli ittifaklar doğurmuş, bu ittifaklar neticesinde Türkiye'yi dışarıda bırakan East-Med ve Vasilikos gibi projeler gündeme gelmiştir. Ancak bu projelerin hem maliyetleri hem de Türkiye'nin hak iddiasında bulunduğu alanlardan geçiyor olmaları projelerin gerçekleşme ihtimalini azaltmaktadır. Tüm bu anlaşmazlıklar,

bölgede süregelen Türk-Yunan uyuşmazlığı, Kıbrıs meselesi, Filistin sorunu ve hatta Suriye iç savaşı gibi mevcut krizleri de etkileyici etki yaratmaktadır.

“

Bölgedeki aktörlerin çok uluslu şirketler ve örgütlerle yaptıkları ruhsatlandırma anlaşmaları olayı daha karmaşık satranç oyununa çevirmiş durumdadır. Bölge dışı aktörlerin bulunan kaynaklara ilgisinin çeşitli nedenleri mevcuttur. Avrupa ülkelerinin en büyük motivasyonu, enerji talep yoğunluklu yapılarını azaltmanın yanında Rusya'ya olan enerji bağımlılıklarını minimuma indirmektedir.

”

Bu açıdan bakıldığında, yalnızca bölge ülkeleri değil, aynı zamanda ABD ve Fransa gibi ülkeler de enerji mücadelesinin tarafı haline gelmiştir. Bölgedeki aktörlerin çok uluslu şirketler ve örgütlerle yaptıkları ruhsatlandırma anlaşmaları olayı daha karmaşık satranç oyununa çevirmiş durumdadır. Bölge dışı aktörlerin bulunan kaynaklara ilgisinin çeşitli nedenleri mevcuttur. Avrupa ülkelerinin en büyük motivasyonu, enerji talep yoğunluklu yapılarını azaltmanın yanında Rusya'ya olan enerji bağımlılıklarını minimuma indirmektedir. Böylece siyaseten de üzerlerindeki Rus baskısını kırmayı planlamaktadırlar. Yukarıda belirtilen hedefler doğrultusunda kurulan denklemlerin sonucu olarak, bölgede uluslararası hukuk normları ışığında

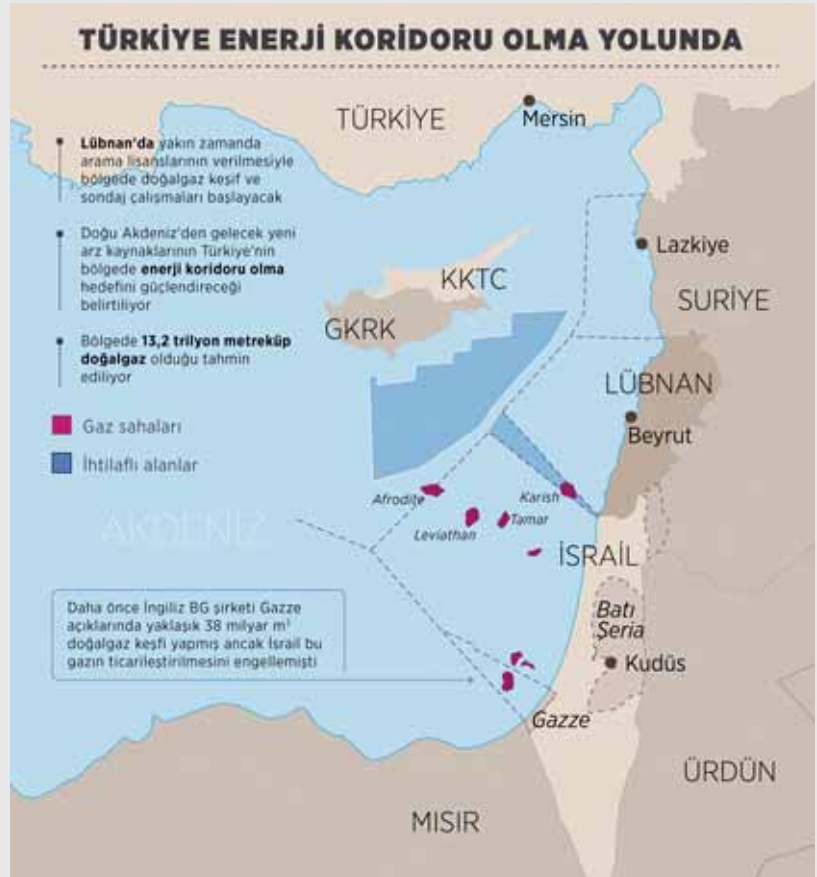
çözüm arayışları yerine askeri güç destekli savaş diplomasisinin hâkim olduğu görülmektedir. Böylece, Doğu Akdeniz, deniz alanlarına yönelik hibrit mücadelenin yaşandığı bir coğrafya konumuna gelmiştir.

Böyle bir ortamda, bölgedeki askeri ve ekonomik faaliyetlerini yoğunlaştıran Türkiye'ye karşı, tutumunu sertleştiren bölge ülkelerinin yanı sıra bölge ile doğrudan bağlantısı bulunmayan AB'nin tavrı dikkat çekici olmuştur. Yayınladığı son bildirme ile AB, "Türkiye'ye sağladığı katılım öncesi fonlarda kesinti yapılmasına, Avrupa Yatırım Bankası'nın Türkiye'deki kredi faaliyetlerinin gözden geçirilmesine, Türkiye ile AB arasında devam

eden havacılık anlaşması müzakerelerinin askıya alınmasına ve Ortaklık Konseyi ile üst düzey diyalog toplantılarına bir süreliğine ara verilmesine' karar verildiğini açıklamıştır. Bildiride, Türkiye'nin arama faaliyetlerine devam etmesi halinde hedef odaklı tedbirlere başvuracaklarına da yer verilmiştir. Ancak, bu yaptırımların etkisinin siyasi olmaktan öteye gitmeyeceği yönünde genel kanaat hakimdir. Zira, söz konusu kısıtli yaptırım maddelerinin caydırıcı etkisinin olmayacağı öngörülmektedir.

Potansiyel İşbirlikleri

Bölgedeki gelişmelerden görüldüğü üzere, sadece Türkiye değil aynı zamanda Rusya da bölgedeki denklemlerde yalnız kalmış durum-

dadır. Özellikle, AB ülkelerinin en büyük motivasyonlarının, Rusya'ya olan enerji bağımlılıklarından kurtulmak olduğu düşünüldüğünde; bölgede denklem dışı bırakılmış aktörlerin birlikte hareket etmeye yönelmesi yeni stratejik hamle olarak görülmektedir. Son dönemde, AB'nin Türkiye'ye karşı açıkladığı yaptırım kararlarının ardından, Rusya ve Çin'in, AB'nin tek taraflı kısıtli yaptırımlarını desteklemediklerini açıklamaları bu düzlemde ele alınabilecektir. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki mücadelesinin Rusya ve Çin tarafından desteklenmesi oldukça önemlidir. Türkiye bu alanda başarılı bir diplomasi gerçekleştirmiş ve iki önemli Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) üyesini yanına almayı başarmıştır. Bu durum Rusya açısından da karşı hamle olarak okunabilecektir. Bölgede, Suriye meselesinde olduğu gibi, Türkiye ile hareket etmek Rusya açısından doğru strateji olarak okunmaktadır.

“

Yeni dönemde farklı stratejik hamleler geliştiren Türkiye, hak iddia ettiği alanlarda belirlediği uluslararası şirketler ile doğalgazın çıkarılması, alt yapı çalışmaları, işlenmesi, dağıtılması ve piyasa oluşturulması gibi konularda anlaşmalar yapma kararı almıştır.

”

Türkiye, şimdiye kadar tek taraflı olarak çeşitli şirketlere ruhsatlandırma anlaşmaları yapan bölge ülkelerine karşı tek başına yaptığı

hamleler ile karşılık vermiştir. Yeni dönemde farklı stratejik hamleler geliştiren Türkiye, hak iddia ettiği alanlarda belirlediği uluslararası şirketler ile doğalgazın çıkarılması, alt yapı çalışmaları, işlenmesi, dağıtılması ve piyasa oluşturulması gibi konularda anlaşmalar yapma kararı almıştır. Bu yeni strateji ile Türkiye, mevcut kapasitesini artırıp, bölgede rezerv arama bakımından daha avantajlı konuma gelecektir. Bu doğrultuda, hali hazırda Doğu Akdeniz'de faaliyet gösteren Rus enerji şirketi Rosneft öne çıkmaktadır.

Türkiye ve Rusya Enerji bakanlarının yaptıkları açıklamalar, bu anlaşmaların kısa sürede hayata geçeceğini göstermektedir. Türkiye – Rusya iş birliğinin kurulması bölgede süregelen çok uluslu hibrit mücadelenin yeni bir boyuta taşınacağı anlamına da gelmektedir. Türkiye, bu yeni strateji doğrultusunda, yalnızca Rusya ile yetinmeyip Çin gibi bölgede çıkarlarının kesiştiği ülkeler ile anlaşmalar yapma yoluna gitmeyi denemelidir. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) ile yapılan mevcut anlaşmalar neticesinde ABD'nin Exxon Mobil şirketi ile bölgede ortak çalışmalar yapan Katar'ın da bu stratejiye dahil edilmesi de düşünülmelidir. Her ne kadar, ABD'ye karşı Katar'ın böyle bir oluşuma dahil olması uzak görülse de Katar Petrolleri ile bölge bazında yapılacak olası anlaşmalar Türkiye açısından kazanım olacaktır.

Küresel iş birliklerinin yanı sıra kurulacak olası bölgesel iş birlikleri de Türkiye için önem arz etmektedir. Bu anlamda, İsrail ile MEB noktasında anlaşmazlıklar yaşayan

Lübnan'a dikkat çekmek yerinde olacaktır. Bölgede olası Türkiye – Lübnan iş birliği hamlesi iki ülke için kazançlı bir ortam yaratacaktır. Ancak, Lübnan'da yaşanan siyasi istikrarsızlık olası adımların önündeki en büyük engel olarak durmaktadır. Söz konusu siyasi istikrarsızlığın da etkisi ile Lübnan, bölgede doğalgaz arama çalışmalarına başlamamış tek ülke olarak yer almaktadır.

Öte yandan, bu durum bir bakıma iki ülke için iş birliğinin başlangıcı olarak ele alınıp avantaja çevrilebilecektir. Türkiye'nin elindeki mevcut sismik arama gemileri ile dünyada bu alanda sayılı ülkelerden biri olarak, bölgede Lübnan tarafından ruhsatlandırılmış alanlarda arama yapması oyunun kartlarını yeniden karacak hamlelerden biri olabilecektir. Şimdiye kadar sadece Fransız Total, İtalyan Eni ve Rus Novatek şirketlerinin 4. ve 9. bloklardaki ruhsat başvurularını onaylayan Lübnan'ın Türk şirketi Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'na (TPAO) yapacağı olası ruhsatlandırma bölgede Türkiye'nin izole edilemeyeceği gerçeğini gözler önüne serecektir. Bu noktada, Lübnan'ın 1, 2, 5, 8 ve 10. bloklar için ruhsatlandırma başvurusuna çıktığı ve son teklif verme tarihinin 31 Ocak 2020 olduğu unutulmamalıdır. Türkiye'nin özellikle, Lübnan ile İsrail arasında itilafli olan 8. ve 10. bloklarda ruhsat alması bölgede süregelen mücadelenin çok farklı seyir almasına ve Türkiye'nin söz konusu krizleri kendi amaçlarını gerçekleştirme noktasında değerlendirmesine katkı sağlayacaktır. ■